

Annotation

Nevlad V. F.

Competitiveness of agricultural production and products of its processing under the terms of euro integrating processes

Agro sector takes an important place in Ukrainian economics, because it is an even place, where the main part of food resources and three fourth of retail commodity circulation are formed. Agro Industrial Complex is considered one of the most prosperous economic spheres of Ukraine, where there are great possibilities for its development and turnover into highly effective sphere of economics. One of the most important criteria, that provides the development of separate spheres as well as any enterprise in general, is competitiveness.

The key criterion of competitiveness for agrarian business under the terms of Euro integration of Ukraine is quality of production. So, export oriented production of the following sphere must have the enough level of scientific providing towards quality management. Trade liberation of agricultural production and products of its processing, orientation onto external markets and, of course, its quality are always highlighted among the conditions of economic development. As a result, the issue of improvement of competitiveness of national producers of goods and processing of production becomes more and more actual under the conditions of international integration.

The investigation of modern state and tendencies in development of competitiveness of agro productive complex give an ability to confirm the existence of a raw of disadvantages in agrarian sector. But still, agrarian sector remains rather prosperous and prior for Ukraine. What is very important, is that European way of development for agro productive complex means the modernization of production, investigation of foreign capital and modern technologies, and improvement of the level of economic development.

Key words: *market, agricultural production, competitiveness, Euro integrating processes, marketing, realization, quality.*

УДК 332.154: 631.11:339.1

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ В КОНТЕКСТІ МУЛЬТИСТРАТЕГІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

П. П. Богачик, аспірант

Уманський національний університет садівництва

У статті проведено аналіз ринків сільськогосподарської продукції, на основі чого автором запропоновано використання мультистратегії для формування конкурентних стратегій для сільськогосподарських підприємств. Проблеми диверсифікації розглянуто в контексті внутрішнього та зовнішнього ринків.

Ключові слова: *диверсифікація, мультистратегії, збутова діяльність, сільськогосподарські підприємства.*

Постановка проблеми. В умовах економічної та політичної нестабільності спостерігається девальвація національної валюти, високий рівень інфляції та послаблення впливу на зовнішні ринки і, як наслідок, скорочення чисельності робочих місць і закриття підприємств. З огляду на вказані проблеми перед сільськогосподарськими підприємствами стоїть ряд завдань, які пов'язані із забезпеченням їх прибутковості та ліквідності, а також подальшого росту. Саме тому для сільськогосподарських підприємств важливо використовувати диверсифікацію в контексті мультистратегії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Використання конкурентних стратегій і зокрема стратегії диверсифікації відображено у ряді праць зарубіжних та вітчизняних вчених: Д. Бабміндра, Т. Чкан [1], Л.А. Бахчиванжи, О.Ю. Павлова [2], М.М. Одінцов, О.М. Одінцов [4], С.С. Слава, В.В. Галагурич [5], Р.М. Чумак [6], Грахам Кенні [7], Кім Варен [8], Дж. Спендер [9] та ін.

Методика досліджень. В статті використано принципи системного аналізу. Методи аналізу та синтезу використовувались для обробки інформації та аналізу ринкового середовища.

Результати досліджень. З розвитком економіки рівень конкуренції між підприємствами істотно зростає, що в умовах зниження реальних доходів населення призводить до ускладнення реалізації сільськогосподарської продукції за прийнятними цінами для агропідприємств. В даних умовах варто здійснювати ґрунтовний аналіз регіонального і національного ринкового середовища. Розглянемо зміну цін на основні сільськогосподарські культури (пшениця, кукурудза, ячмінь) за період з 2000 р. по 2016 р. у табл. 1.

На основі аналізу даних табл. 1 можна відзначити, що номінальні ціни на сільськогосподарську продукцію за даний період мали тенденцію до зростання.

Ціна на пшеницю у 2016 році у порівнянні з 2000 роком зросла в 6,75 раза, однак реальна ціна пшениці підвищилась на 14,22 %. Середня номінальна ціна ячменю зросла з 2000 року по 2016 рік в 8,04 раза, а реальна – на 35,95 %. Рівень цін на кукурудзу на зерно виріс за період 2000-2016 рр. в 9,14 раза, а реальна ціна на 54,55 %. Ціна реалізації соняшнику у сільськогосподарських підприємствах на національному ринку збільшилась в 16,30 раза, а реальна ціна – на 175,68 %. Середня ціна на сою за період 2006-2016 рр. збільшилась в 8,32 рази за умов реального зростання ціни на 225,58 %. Зростання номінальних цін стрімкими темпами в порівнянні з реальним рівнем цін відбувалось за рахунок девальвації української валюти, підвищення рівня експорту сільськогосподарської продукції й зростання рівня оплати праці.

**1. Середні номінальні ціни на сільськогосподарські культури
сільськогосподарських підприємств в Україні, грн./т [3]**

Рік	Пшениця	Ячмінь	Кукурудза на зерно	Соняшник	Соя
2000	487,00	374,20	386,40	522,60	-
2001	386,00	354,10	454,40	783,20	-
2002	309,90	304,20	377,40	843,70	-
2003	635,30	508,30	486,00	856,50	-
2004	492,80	386,70	437,70	1150,60	-
2005	415,20	488,50	343,10	978,20	-
2006	527,00	480,80	517,60	939,10	1069,70
2007	796,70	889,20	833,60	1899,40	1697,70
2008	753,00	839,40	722,70	1367,30	1770,10
2009	791,60	719,90	849,30	1897,00	2673,50
2010	1085,80	955,10	1246,10	3018,70	2604,30
2011	1335,20	1356,80	1366,30	3244,30	2931,40
2012	1550,70	1580,40	1515,20	3572,50	3422,10
2013	1367,20	1447,30	1210,60	2990,70	3466,90
2014	1870,80	1707,60	1744,70	3842,70	4650,90
2015	2796,20	2661,50	2989,90	7571,00	7454,30
2016	3287,90	3007,00	3530,00	8516,00	8895,20

Розглянемо рівень експорту сільськогосподарської продукції у загальному виробництві у табл. 2. У результаті аналізу даних табл. 2 слід зазначити, що питома вага експорту пшениці збільшилась на 41,40 в. п., кукурудзи на 22,70 в. п., сої – на 33,76 в.п. Дана тенденція спостерігається в останні роки, починаючи з 2013 року, що пов'язано із девальвацією національної валюти, зменшенням купівельної спроможності на національному ринку, і як наслідок, скороченням попиту на дані види продукції на вітчизняному ринку. Це змушує сільськогосподарських виробників переорієнтовуватись на зовнішні ринки, що призводить до зменшення рівня середніх експортних цін.

Варто зазначити, що питома частка експорту у валовому виробництві ячменю, насіння соняшнику та ріпаку скоротились на 2,43 в.п., 4,44 в.п. та 20,76 в.п. відповідно. Зокрема, скорочення експорту насіння соняшнику викликано збільшенням попиту на насіння соняшнику з боку переробних підприємств, що призвело до збільшення обсягу виробництва олії

соняшникової та збільшення рівня експорту даної продукції, і як наслідок, зниження середньої експортної ціни.

2. Питома частка експорту сільськогосподарської продукції у загальному виробництві, % [3]

Рік	Пшениця	Кукурудза	Ячмінь	Насіння соняшнику	Соя	Ріпак
2010	27,41	38,87	53,32	5,88	30,20	106,90
2011	17,51	51,26	22,42	4,67	54,10	69,20
2012	52,35	107,31	35,45	3,39	72,65	104,83
2013	33,51	93,42	29,66	0,67	65,60	97,59
2014	42,24	85,25	44,17	0,74	45,43	91,05
2015	49,32	104,95	53,98	0,43	59,52	81,15
2016	68,82	61,57	50,89	1,44	63,96	86,14

Збільшення експортних поставок в умовах зменшення попиту на внутрішнього ринку, що виникло внаслідок інфляційних процесів та скорочення рівня заробітної плати, призвело до падіння рівня доходу при здійсненні експортних поставок. Розглянемо різницю між експортною ціною і ціною на внутрішньому ринку у табл. 3.

3. Різниця між експортною ціною і ціною на внутрішньому ринку, дол. США/т [3]

Рік	Пшениця	Жито	Ячмінь	Кукурудза	Насіння соняшнику	соя	ріпак	Картопля	Виноград
2010	49,62	8,38	33,86	36,94	78,78	60,09	48,03	159,76	1173,95
2011	93,77	78,61	80,44	82,51	201,97	59,58	103,74	43,81	1601,75
2012	77,58	72,36	71,02	59,89	140,41	45,69	118,34	14,40	2882,17
2013	72,58	71,57	64,99	77,73	323,72	63,56	125,59	-43,62	1271,96
2014	59,92	49,01	58,44	44,07	270,49	28,49	77,52	39,44	1806,88
2015	38,39	30,17	44,17	20,75	91,37	25,02	54,31	52,99	1817,69
2016	22,96	38,19	21,00	15,41	26,97	12,13	38,03	158,51	2125,02

Провівши аналіз даних табл. 3, можемо підсумувати, що за період 2010-2016 рр. різниця між експортною ціною і ціною на внутрішньому ринку пшениці скоротилась на 53,73 % за рахунок збільшення рівня експорту пшениці на 272,90 % та інфляційних очікувань. Різниця між експортною ціною та ціною на внутрішньому ринку ячменю скоротилась на 37,96 % за рахунок підвищення рівня експорту на 1,55 %, зниження рівня реальної заробітної плати та інфляції. Також варто відзначити, що зменшилась різниця між експортною ціною та ціною на внутрішньому ринку щодо кукурудзи на зерно, сої на 58,27 % й 79,82 % відповідно. Дана ситуація спостерігається за рахунок зростання експорту кукурудзи на зерно та сої на 327,78 % і 519,22 % відповідно, а також зниження рівня заробітної плати українських споживачів та інфляційних процесів в Україні. Протилежні тенденції прослідковуються на ринках жита та винограду, де різниця між експортною ціною та ціною на внутрішньому ринку збільшилась на 355,98 % та 81,01 % відповідно.

Розглянемо динаміку обсягів реалізації продукції рослинництва на вітчизняному ринку (табл. 4).

4. Темпи приросту обсягів реалізації продукції рослинництва на вітчизняному ринку у 2010-2016 рр. (у % до попереднього року) [3]

Рік	Пшениця	Кукурудза на зерно	Ячмінь	Соняшник	Соя
2011	11,08	72,86	-32,87	2,45	22,50
2012	6,09	35,60	0,24	38,03	50,11
2013	9,23	22,93	-1,25	28,08	11,06
2014	11,45	-1,75	37,24	15,73	22,24
2015	18,18	16,75	-9,65	16,70	31,85
2016	-4,03	-32,48	1,03	-12,76	-15,65
2017	-14,23	-17,17	-18,27	18,70	-37,68

У результаті аналізу даних табл. 4 прослідковуємо скорочення рівня продажів основних сільськогосподарських культур, окрім насіння соняшнику, де спостерігалось зростання попиту на внутрішньому ринку, яке забезпечується за рахунок збільшення попиту на олію соняшникову.

Розглянемо ринкову частку сільськогосподарських підприємств Вінницької області на національному ринку у табл. 5. Ринкова частка на

національному ринку зернових культур у сільськогосподарських підприємств Вінницької області зменшилася за рахунок переорієнтації підприємств на виробництво насіння соняшнику, яке є більш прибутковим, що стимулювало зростання ринкової частки на національному ринку соняшнику на 80,27 % у 2017 році у порівнянні з 2010 роком. Також переорієнтація сільськогосподарських підприємств на даний напрям виробництва був забезпечений за рахунок підвищення рівня попиту на насіння соняшнику з боку великих підприємств – переробників та трейдерів, а також за рахунок попиту на дану продукцію на внутрішньому ринку, що є досить стабільним. В свою чергу варто відмітити зростання виробництва та експорту продуктів переробки насіння соняшнику, що додатково формує попит для сільськогосподарських виробників.

5. Ринкова частка сільськогосподарських підприємств Вінницької області на національному ринку, % [3]

Рік	Пшениця	Кукурудза на зерно	Ячмінь	Соняшник	Соя
2010	7,82	6,66	8,11	3,58	9,49
2011	9,07	7,34	7,86	3,60	10,43
2012	9,76	6,09	8,33	3,62	6,73
2013	7,49	6,45	6,88	4,48	7,82
2014	7,38	7,13	7,22	4,75	9,69
2015	7,41	5,45	6,03	4,93	6,96
2016	8,27	6,53	6,75	4,95	7,31
2017	6,86	5,98	5,85	6,45	5,81

Розглянемо рівень зростання (скорочення) ринкової частки сільськогосподарських підприємств Вінницької області на національному ринку у 2010-2016 рр. у табл. 6. Аналізуючи табл. 6, можна відмітити збільшення ринкової частки сільськогосподарських підприємств Вінницької області на ринку соняшнику на 29,69 %. На всіх інших ринках спостерігалось значне скорочення ринкової частки за рахунок зниження рівня доходів населення та зменшення рівня реальної прибутковості реалізації даних культур.

**6. Темпи приросту (скорочення) ринкової частки
сільськогосподарських підприємств Вінницької області на
національному ринку у 2010-2016 рр. (у в.п. до попереднього року) [3]**

Рік	Пшениця	Кукурудза на зерно	Ячмінь	Соняшник	Соя
2010	-	-	-	-	-
2011	15,92	10,36	-3,10	0,57	9,91
2012	7,64	-17,11	5,90	0,63	-35,52
2013	-23,20	5,99	-17,40	23,72	16,25
2014	-1,55	10,50	4,94	6,02	23,90
2015	0,43	-23,60	-16,39	3,84	-28,21
2016	11,59	19,82	11,93	0,40	5,11
2017	-17,04	-8,30	-13,33	30,26	-20,56

Розглянемо динаміку рівня рентабельності реалізації основних зернових культур у 2008-2015 рр. у табл. 7.

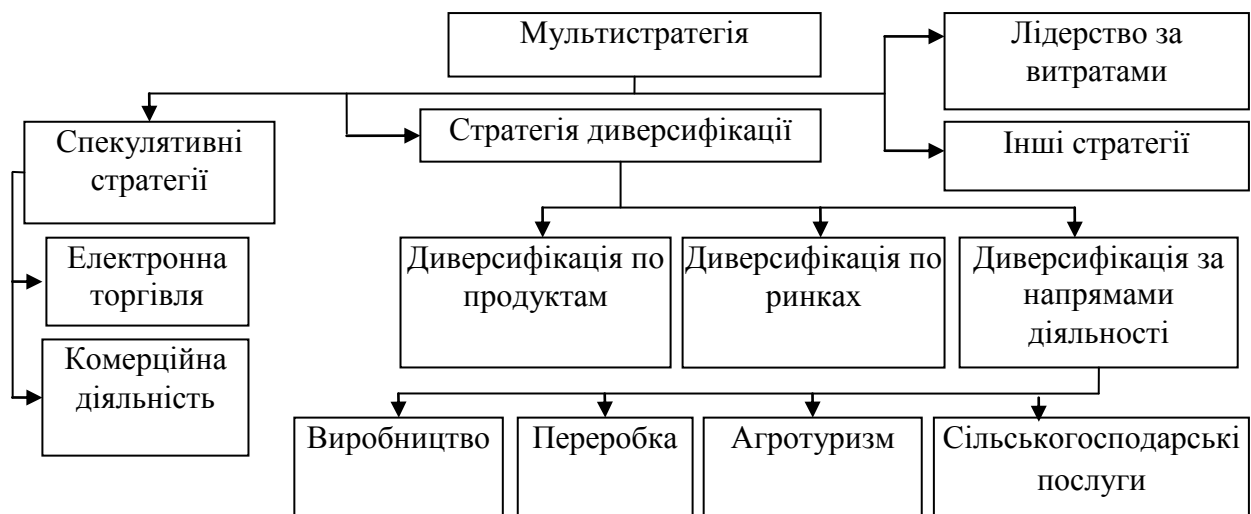
7. Рівень рентабельності реалізації основних зернових культур, % [3]

Рік	Пшениця	Ячмінь	Кукурудза на зерно
2008	17,60	19,80	10,60
2009	5,80	-4,9	21,50
2010	9,60	-0,4	29,90
2011	17,60	16,00	38,60
2012	11,80	11,40	19,80
2013	2,40	0,60	1,50
2014	28,00	18,30	26,20
2015	36,40	28,30	50,30

На основі аналізу даних табл. 7 варто відмітити зростання рівня рентабельності реалізації пшениці, ячменю та кукурудзи на зерно, проте в умовах високого рівня інфляції та стрімкого зростання валютного курсу рівень реального прибутку зменшився протягом 2008-2015 рр.

У даних умовах для сільськогосподарських виробників є досить важким завданням закупівля насіння, добрив, засобів захисту рослин та сільськогосподарської техніки. Також сезонні коливання цін негативно впливають на здійснення господарської діяльності сільськогосподарських підприємств Вінницької області. Саме тому нами пропонується використовувати мультистратегії, які є набором кількох видів стратегій, в основі яких є стратегія диверсифікації.

Розглянемо напрями формування мультистратегії, яка пропонується для сільськогосподарських підприємств Вінницької області (рис. 1).

▲ **Рис. 1. Напрями формування мультистратегії у сільськогосподарських підприємств Вінницької області**

Використовуючи мультистратегії, сільськогосподарські підприємства можуть залучати кілька видів стратегій, що дозволяє досягнути декілька цілей одночасно.

Висновки. Отже, використання мультистратегії дозволить сільськогосподарським підприємствам Вінницької області займатись кількома напрямками діяльності одночасно для досягнення багатьох цілей. Зокрема, поєднання стратегії диверсифікації та спекулятивних стратегій, дозволить одночасно займатись напрямками діяльності, що забезпечать мінімізацію ризиків та створення сприятливих умов для додаткових фінансових надходжень з метою подальшого реінвестування у виробництво та переробку продукції.

Сільськогосподарські підприємства повинні бути активними продавцями сільськогосподарської продукції власного виробництва та інших виробників й промислової продукції і товарів широкого вжитку. Зокрема, електронна комерція може дозволити налагодити контакти з іноземними покупцями за коротший термін часу. Використання сільськогосподарських угідь для розвитку агротуризму дозволить зменшити вплив фактору сезонності на

зайнятість населення в сільській місцевості, а підвищення рівня надання сільськогосподарських послуг фермерським та домашнім господарствам дозволить покращити показник ефективності використання техніки та отримати додатковий прибуток у несезонний період, що є позитивними змінами.

Література

1. Бабміндра Д., Чкан Т. Диверсифікація інноваційного розвитку агропромислового комплексу в умовах глобалізаційних викликів. *Землевпорядний вісник*. 2012. № 10. С. 16–17.

2. Бахчиванжи Л.А., Павлова О.Ю. Диверсифікація діяльності аграрних підприємств як стратегія управління соціально-економічним розвитком. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2013. Вип. 6. С. 84–91.

3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]: офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

4. Одінцов М. М., Одінцов О. М. Диверсифікація як фактор інноваційно-кластерного розвитку сільської економіки. *Інноваційна економіка*. 2013. №2. С. 196-200.

5. Слава С. С., Галагурич В. В. Диверсифікація як ефективний механізм забезпечення розвитку підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2014. Вип. 1. С. 109–111.

6. Чумак Р. М. Диверсифікація як важлива умова сталого функціонування сільськогосподарських підприємств та розвитку сільських територій. *Економіка та управління АПК*. 2012. Вип. 9. С. 41–45.

7. Graham K. *Diversification Strategy*. London and Philadelphia: Kogan Page Limited, 2009. 197 с.

8. Warren K. *Competitive strategy Dynamics*. New York: John Wiley Sons Ltd., 2002. 330 с.

9. Spender J. *Business Strategy*. New York: Oxford University Press, 2014. 314 с.

References

1. Babmindra D., Chkan T. (2012) Diversification of innovative development of agro-industrial complex in the context of globalization challenges. *Land Management Bulletin*, 2012, no. 10, pp. 16–17 (in Ukrainian).

2. Bakhchivanzi L. A., Pavlova O.Y. (2013) Diversification of the activities of agrarian enterprises as a strategy for management of socio-economic development. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Economics and Management*, 2013, no. 6, pp. 84–91 (in Ukrainian).

3. State Statistics Service of Ukraine. (2017). Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

4. Odintsov M. M., Odintsov O. M. (2013) Diversification as a factor of innovation and cluster development of rural economy. *Innovation Economy*, 2013,

no 2, pp. 196–200 (in Ukrainian).

5. Slava S. S., Galagurich V.V. (2014) Diversification as an effective mechanism for providing enterprise development. *Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Series: Economics*, 2014, no. 1, pp. 109–111 (in Ukrainian).

6. Chumak R. M. Diversification as an Important Condition for the Sustainable Operation of Agricultural Enterprises and Development of Rural Areas. *Economy and management of agrarian and industrial complex*, 2012, no. 9, pp. 41–45 (in Ukrainian).

7. Graham K. (2009). *Diversification Strategy*. London and Philadelphia: Kogan Page Limited, 2009. 197 p. (in English).

8. Warren K. (2002). *Competitive strategy Dynamics*. New York: John Wiley Sons Ltd., 2002. 330 p. (in English).

9. Spender J. (2014). *Business Strategy*. New York: Oxford University Press, 2014. 314 p. (in English).

Одержано 07. 11. 2017

Аннотация

Богачик П. П.

Диверсификация в контексте мультистратегии сельскохозяйственных предприятий

В условиях стремительного роста конкуренции на рынке продовольствия сельскохозяйственным предприятиям необходимо активно работать над достижением нескольких целей для получения конкурентных преимуществ и обеспечения экономического роста. Также особое внимание сельскохозяйственным предприятиям нужно уделить достижению равномерного получения денежных средств для поддержки высокого уровня ликвидности. Для этого автор предлагает использовать мультистратегию, в основе которой находится стратегия диверсификации. Эта стратегия будет включать подстратегии: диверсификация по продуктам, по рынкам и по направлениям деятельности (включая предоставление услуг). Также особое внимание нужно уделить использованию спекулятивной стратегии, которая будет направлена на выделение средств предприятия для осуществления торговой деятельности для получения стабильной дополнительной прибыли, которую можно реинвестировать в сельскохозяйственное производство или переработку агропродукции. Важным фактором является постоянные финансовые поступления за счет торговой деятельности, что является предпосылкой дополнительных конкурентных преимуществ и повышения уровня ликвидности сельскохозяйственных предприятий Винницкой области. Использование преимуществ агротуризма позволит повысить занятость населения в сельской местности и снизить влияние фактора сезонности. Предоставление сельскохозяйственных услуг за счет имеющейся техники мелким фермерским хозяйствам и домохозяйствам позволит более активно использовать средства труда и повысить эффективность их использования, и в результате повысить уровень прибыльности хозяйственной деятельности предприятий. В свою очередь сельскохозяйственные предприятия могут использовать разные интернет-платформы, что позволит повышать прибыльность продаж за счет налаживания торговых связей с зарубежными покупателями и получения более высокого уровня цен на продукцию.

Ключевые слова: диверсификация, мультистратегии, сбытовая деятельность, сельскохозяйственные предприятия.

Annotation

Bohachyk P.P.

Diversification in the context of multi-strategy for agricultural enterprises

Agricultural enterprises should pursue many goals for achieving multiple targets and economic growth in competitive conditions of agricultural markets. Commercial farms should pay attention to achievement of financial resources for supporting high level of liquidity. In this respect author proposes the author suggests usage of a multi-strategy, which will be based on a strategy of diversification. This strategy will include sub-strategies: product diversification, markets diversification and diversification by business activities (including provision of services). Besides, special attention should be given to the usage of the speculative strategy, which will be directed to the allocation of enterprise funds for carry out the trading activities to obtain stable additional profits, which can be reinvested in agricultural production or processing of agricultural products.

The important issue is the constant financial injections into the enterprise accounts through trade activities, which will provide additional competitive advantages and increasing the liquidity of agricultural enterprises in the Vinnitsa region. The benefits of agricultural tourism will allow achieving additional employment and reducing the influence of seasonal fluctuation.

Provision of agricultural services with the available machinery for small farms and households can facilitate intensive usage of physical facilities and its efficient operations. Agricultural enterprises can utilize some web-based platforms which will allow to achieve profitability thanks to the establishment of links with foreign clients and receiving higher prices of commodities.

Keywords: *diversification, multi-strategies, sale activities, agricultural enterprises.*

УДК 658.114.5:63(1-22)

АГРОХОЛДИНГИ ТА ЇХ НАСЛІДКИ ДЛЯ СЕЛА

**М. І. Дяченко, кандидат сільськогосподарських наук
Уманський національний університет садівництва**

В статті відображені проблемні питання створення та функціонування агрохолдингів АПК України, чи несуть вони шанси та загрози для села.

Проаналізовані основні напрямки їх створення і організації їх роботи, місце в системі використання сільськогосподарських земель взаємовідносини з державою та іншими формами агропромислових формувань, а також їх вплив на розвиток сільських територій.

Запропоновано методи підвищення контролю держави над діяльністю агрохолдингів через обмеження землекористування, вирішення проблеми кадрового забезпечення та стимулювання агрохолдингів до участі у соціальному розвитку села.

Ключові слова: *агрохолдинги, сільські території, соціально-економічний розвиток, інвестиції, агропродовольчий ринок.*